Het geslacht van Panthaleon

1856.

H. H. W.
1357

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Gö H. H. W. 1357 2de
Aus: Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en
700 Oudheidkunde. Deel 10. [1856].

HET GESLACHT VAN PANTHALEON IN DEN SLAG BIJ WALEF,

NAAR EEN ONUITGEGEVEN FAMILIEVERHAAL;

LANDES- UND STADT-BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

DOOR

Mr. NEDERMEIJER Ridder VAN ROSENTHAL *).

Meer dan vijf eeuwen zijn verloopen sedert Johan III hertog van Brabant, bijgestaan door Reinald, hertog van Gelre, op de vlakte tusschen Hannut en Walef, de tegen hunnen bisschop Engelbert van der Mark opgestane Luikenaars versloeg. Het mag bij den eersten oogopslag aan velen te laat toeschijnen, om thans nog op de bijzonderheden van dien veldslag terug te komen; — maar, indien zoodanig onderzoek mogt kunnen leiden, hetzij tot toekenning van een duur gekochten krijgsroem aan een niet onaanzienlijk geslacht, hetzij tot nadere proeving en vergelijking van geschiedkundige

*) In dit opstel wordt op sommige punten afgeweken van hetgeen door mij aangaande de aanleiding tot en de bijzonderheden van den veldslag bij Walef, in mijne *Gedenkw. uit de Geschiedenis van Gelderland*, deel II. bl. XII tot XXIII, medegedeeld werd. Toen de geachte schrijver het mij ter plaatsing in deze *Bijdragen* aanbood, rekende hij daarbij op mijne zucht naar onpartijdigheid in het onderzoeken der geschiedenis. Dit bewijs van vertrouwen stel ik op hoogen prijs; ook weet ik niet, waarom ik er niet gaarne aan zou beantwoorden. Overigens: van de bronnen, die mij ten dienste stonden, gaf ik rekenschap, en met het geschrift van GELENIUS, *de admiranda sacra et civili Coloniae Agrippinensis magnitudine* (Col. 1641 in 4o), dat mij beter zou hebben kunnen onderrigten, werd ik eerst later bekend. I. A. N.

36.4.2540

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

bescheiden, dan meen ik mij te mogen vleijen, dat het niet van alle waarde ontbloot zal worden geacht.

De schrijver der *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland* heeft de aanleiding tot dien veldslag, en de redenen, waarom de hertog van Gelre daaraan deel nam, met zijne gewone helderheid uiteengezet. — De bijzonderheden van den veldslag deelt hij daarop in de volgende bewoordingen mede:

»De hertog dan, op eene vlakte tusschen Hannut en »Walef, waarheen de Luikenaren doorgedrongen waren, »zijn leger in slagorde geschaard hebbende en tot den »aanval gereed, verhief vooraf, door hun den geheim»zinnigen slag te geven en den degen aan te gorden, »zijnen zoon Hendrik, Reinald zijnen schoonzoon, en, »nevens hen, een aantal andere heeren en edelen, tot »de ridderlijke waardigheid. Daarop, denkelijk den vol»genden dag, den 21 Julij, viel hij met groote magt op »den vijand aan. De strijd was hevig, want de Luike»naren verdedigden zich aanvankelijk met groote hard»nekkigheid; zij hielden echter geen stand tegen de »Brabandsche ruiterij, maar geraakten in wanorde, togen »op de vlugt en werden ten eenemale verslagen. — »Luiksche schrijvers begrooten het aantal der gesneuvel»den op 1500, anderen doen het tot 10,000 en nog veel »hooger klimmen; daarenboven vielen vele gevangenen »den overwinnaars in handen. Van den jongen hertog »van Gelre wordt, even als van dien van Limburg, »verzekerd, dat hij schitterende blijken gaf van persoon»lijken moed. — Intusschen hadden ook de overwinnaars »zware verliezen geleden, en was bepaaldelijk door den »Gelderschen vorst de zege duur gekocht. Aan zijne zijde »sneuvelden Hubert Schenk heer van Kuilenburg, Robert »van Arkel heer van Asperen, Boudewijn van Bronk»horst heer van Batenburg, en, *nevens Bartold van de »Ooy, burggraaf van Nijmegen, nog zeven anderen van diens »geslacht.*"

In de papieren van het geslacht VAN ECK, waaruit ik aanleiding tot het tegenwoordig onderzoek genomen heb,

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

vindt men, ten aanzien der voorstaande gebeurtenissen, het volgende vermeld.

»Anno Domini 1347 is dese vrome heer Gerrard (van »Eck) op geseten met sijn 7 Broeders voorgenoemt, »ende met sijn 14 sonen, 't samen vrome mannen ten »oorlogh, ende is door begeren van sijnen vorst den 2en »Hartog van Gelre, den Hartog voorscr. ten dienst ge»reden, met 50 Reijsiger paerden, van eenderley cle»dinge, tegen die van Luyck, ende om dat heer Gerrard »van Eck woude, dat sijn volck malcanderen zoude »kennen, ende in tijt van noot mochten ten hulpen comen, »heeft hij deze navolgende ordre onder sijn volck gesteld; »Dat elck ruijterman soude boven op sijn helm dragen »drie groote pluijmen, een van groen, een van root, »ende de 3e van wit, na de coleur van de wapene »van Panthaleon; 't welk also gedaen sijnde, hebben die »van de stamme van Eck, tot op den dach van huiden, »de selve pluijmen gestelt op haer helmteijcken, ende »hebben also het helmteijcken van Panthaleon verlaten. »Als nu heer Gerrard van Eck, met sijn volck, als voorscr., »is gecomen bij Hartog Rijnolt van Gelre voorscr., en»de die Hartog van Brabant, Hartog Jan die 3e van »dien naam, met sijn volck oock bereijt stont, gemerckt »dat heer Reijnolt van Gelre sijnen neef, die Hartog »van Brabant, tegens die van Luijck te hulp quam, met »al sijn macht; als nu het heijr van die Luijckenaers »aenquam om te vechten, soo heeft de Hartogh van »Brabant, als Veltheer, aldaer Ridder geslagen, Hartogh »Reijnolt van Gelre sijnen neef, met Heer Robbrecht »van Arckel heer van Asperen, Heer Huijbert van »Cuijlenburch, Heer Hendrick van Limburch, Hartog »Jan van Brabants soon, Heer Gerrard van Eck met »sijn 7 broeders, ende met zijn 14 sonen, ende daertoe »noch 7 Ridderen, tot 32 in 't getal; — ende het quam »tot een strijt, als waer dese vrome Ridderen voorschre»ven hem soo vromelijk queten, in 't slaen, dat de »Luijckenaers aldaer den slach verloren, ende van haren »volcke werden geslagen 15000 mannen, ende die Bra-

»banders met die Geldersche behielden dat velt. In desen »slach bleven doot van 't Geldersche hijr, den vromen »heer Huijbert, de 7en heer van Cuijlenburch, heer »Gerrard die 2 heer van Eck, sijn Broeders, ende heer »Sweder van Eck, ende Heer Johan van Eck sijne soonen, »Ridders; noch soo bleef daer doot die vrome Heer »Robbrecht van Arckel heer van Asperen, Joncker »Baldewijn van Batenburch, ende die heer van Oij met »sijn Broeder, ende vermanen daer omme alle vrome »Edelmannen, dat sij willen letten op dese 4 rijmen hier »naer volgende, die toe stichte ende leer hier zijn bij-»geset:

»Glorie en Edeldom, die vercregen wort door deucht,
»Blijft in der eeuwicheit groot onsterfelijck,
»Maar alle andere eer, ende vreucht,
»Vergaet als de blomme des velts bederfelijck."

Van dezen optogt van zoo vele leden deszelfden geslachts, en van den door velen hunner gestorven heldendood, vindt men geene melding in de aangehaalde *Gedenkwaardigheden*, die echter geacht mogen worden uit de beste bronnen te zijn geput. — Kan, des niettegenstaande, deze familie-overlevering als geloofwaardig worden aangenomen, en, zoo ja, moet zij dan eene plaats innemen naast het verhaal, in de *Gedenkwaardigheden* omtrent den dood van Bartold van de Ooij en zeven anderen van zijn geslacht gegeven, of is hier aan eene verwarring van namen te denken? — ziedaar de beide vragen, wier oplossing bij het tegenwoordige opstel is beproefd.

Bij dit onderzoek meent men, als erkend, te mogen voorop zetten de stelling, dat aan overleveringen omtrent lotgevallen van voorvaderen, in hetzelfde geslacht sedert eeuwen met getrouwheid bewaard, wanneer zij met geene geschiedkundig gestaafde feiten in open weerstrijd worden bevonden, eenig vertrouwen mag worden geschonken. — In het algemeen zijn volks-overleveringen als bronnen der geschiedenis in geenen deele te versma-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

den; de meeste, ja, men kan gerustelijk zeggen, alle oude kronijken zijn uit overleveringen geboren, door de opstellers van alle zijden verzameld — en hoe schraal zouden onze voorstellingen omtrent lang vervlogen eeuwen zonder die kronijken niet zijn? — Familie-overleveringen hebben echter daarenboven nog dit vooruit, dat zij, van vader op zoon en verdere afstammelingen nederdalende, zoowel in de stof, die zij behandelen, als in hare wijze van voortplanting, iets heiligs, iets eerbiedwaardigs bezitten, waardoor zij langer in stand en voor vervalsching bewaard blijven.

Het valt evenwel niet te ontkennen, dat, ook bij familie-overleveringen, onkunde, bijgeloof, en vooral ijdelheid, menig bijvoegsel kunnen doen ontstaan, hetwelk zich allengs met de oorspronkelijke daadzaken vereenzelvigt en in latere tijden moeijelijk daarvan te onderscheiden is; maar, wanneer van het levendig houden van een bepaald feit, ontdaan van meer of minder waarschijnlijke bijomstandigheden, de rede is, kan de kracht ter overtuiging van eene gelijkvormige familie-overlevering niet wel worden betwist. In hoe verre deze waarborgen van geloofwaardigheid hier voorhanden zijn, zal uit de aanduiding der bron, waaruit ons verhaal is geput, en uit het onderzoek omtrent de bestaanbaarheid der vermelde omstandigheden met andere geschiedkundig gestaafde feiten, nader moeten blijken.

Het geschrift, waaruit ons verhaal is genomen, draagt tot opschrift: *Genealogie van 't out adelijck ende Ridder-matich geslacht van die H. H. ende Jonckheeren van Eck, in den Furstendom Gelre ende Stichte van Utrecht*, en is blijkbaar in het laatst der zeventiende of begin der achttiende eeuw geschreven. — Het is echter geen oorspronkelijk opstel, maar een uittreksel uit, of gedeeltelijk afschrift van een meer omvattend opstel, waarvan de ouderdom alleen uit den inhoud en andere bijkomende omstandigheden kan worden afgeleid.

Het doel, waartoe dit uittreksel of gedeeltelijk af-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

schrift is vervaardigd, blijkt uit eene, door eene andere hand daarop gemaakte aanteekening, luidende: *Pampiren, die van Uttreght sijn gecoomen, om ons te bedinen tot de verschrijvinge van de Ridderschap.* — Daar nu uit andere familiepapieren blijkt, dat op den 27 Januarij 1700 aan Johan Carel van Eck tot Nergena, door de ridderschap van Veluwe, in voldoening aan de bepalingen van het reglement op de admissie van de ridderschap van den 22 Januarij 1675, het nader bewijs is opgelegd, van te zijn afstammeling van een der leden van het geslacht Van Eck die vóór 1500 in de ridderschap waren beschreven geweest, is het duidelijk, dat hij zich tot dat einde aan zijne bloedverwanten in Utrecht heeft gewend, die, als den oudsten tak vertegenwoordigende, in het bezit der familiebescheiden gebleven waren, en dat, ter voldoening aan dat verzoek, het bewuste afschrift of uittreksel is vervaardigd.

Deze omstandigheden schijnen voldoende, om de getrouwe overeenstemming van ons afschrift met het oorspronkelijk opstel te staven, dat verloren schijnt geraakt te zijn en waarvan wij den ouderdom dus alleen uit den inhoud en eene enkele bijkomende omstandigheid kunnen nagaan.

Ofschoon nu ons afschrift den titel van *genealogie* voert, blijkt echter uit den inhoud, dat het oorspronkelijk opstel meer omvattend is geweest, dan men gewoonlijk in geslachtboomen vindt. De schrijver heeft zich niet bepaald tot de aanduiding der afstamming, maar, tot den vroegsten oorsprong des geslachts opklimmende, heeft hij meer en min uitvoerig vermeld, in welke geschiedkundige feiten en op wat wijze de leden van het geslacht hebben deel genomen, en zijn opstel schijnt dus meer den naam van *kronijk*, dan van *genealogie*, te verdienen.

Dan, hoe dit zij, de hoogere ouderdom van het oorspronkelijk opstel, waarvan wij slechts een gedeelte bezitten, is, behalve uit andere omstandigheden, vooral

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

uit eene zinsnede blijkbaar, waarin de schrijver, van gebeurtenissen sprekende, ten tijde van Eduard van Gelre, tusschen 1360 en 1371, voorgevallen, te kennen geeft, dat sedert meer dan twee honderd jaren verloopen zijn. — Hieruit kan met genoegzame zekerheid worden opgemaakt, dat het oorspronkelijk opstel in het laatst der zestiende of in het begin der zeventiende eeuw is vervaardigd, terwijl van elders schijnt te blijken, dat, zoo al niet de verzameling der bouwstoffen, althans de voltooijing van het geschrift, omstreeks 1635 heeft plaats gehad. De geleerde ANT. MATTHAEUS, namelijk, heeft in het derde deel zijner verzameling van oorkonden, bekend onder den naam van *Veteris aevi analecta*, eene reeks van brieven van beroemde personen opgenomen, waaronder er één voorkomt, door zijnen schoonvader, den bekenden geschiedschrijver Joh. Isaak Pontanus, in April 1635 geschreven, die onmiskenbaar met ons tegenwoordig onderwerp in verband staat. Deze brief is gerigt aan Festus Hommius, als hevig bestrijder van Arminius en scriba der Dordrechtsche synode in de kerkelijke geschiedenis genoegzaam bekend, en strekt tot voorloopig antwoord op eene aanvraag, ten behoeve van één der leden van het geslacht Van Eck gedaan, ter bekoming van inlichtingen uit de Geldersche oorkonden.

Het antwoord vangt dus aan: — »Ik had uwen brief naauwelijks, om zoo te zeggen, uit de ééne hand warm nedergelegd, toen ik reeds met de andere hand de pen opnam, om daarop te antwoorden en aan den wensch van uwen vriend te voldoen, die, uit het Geldersch geslacht Van Eck afkomstig, volgens uw schrijven, verlangt te weten, wat ten aanzien van zijn geslacht in de Geldersche oorkonden voorkomt. Ik heb, noch het voornemen, om hier alles, tot dat onderwerp betrekkelijk, aan te voeren, noch zelfs den tijd, om alleen dat mede te deelen, wat ik vroeger daarover op het papier heb geworpen. De doorlezing en behandeling van het geschrift zelve zullen mij daartoe, ter harer tijd, ruim-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

schoots de gelegenheid verschaffen. Op dit oogenblik zij u het volgende voldoende" enz. *).

Het geschrift, waarvan de nadere doorlezing aan Pontanus de gelegenheid zoude verschaffen, om op het onderwerp van zijnen brief terug te komen, kan, naar alle regelen van waarschijnlijkheid, geen ander geweest zijn, dan het opstel, waarvan wij een uittreksel bezitten. — Men mag hieruit afleiden, dat de opsteller, die niet schroomde zijnen arbeid door tusschenkomst van den geleerden Festus Hommius aan het oordeel van den vermaarden Pontanus te onderwerpen, zich geenszins ten doel heeft gesteld, om ter bevrediging van ijdelheid of familietrots een kunstmatig geslachtregister te ontwerpen, maar, wel degelijk, om zijn onderzoek op geschiedkundige oorkonden te bouwen, hetgeen reeds dadelijk ten voordeele van zijne geloofwaardigheid pleit.

Het mag eenige bevreemding wekken, dat Pontanus, die reeds in 1635 deze kronijk van het geslacht Van Eck gekend heeft, in zijne, korte jaren daarna verschenen, geschiedenis van Gelderland geenerlei melding van het feit heeft gemaakt, waarvan hier de rede is; dan deze bevreemding moet ophouden, wanneer men op de dwaling let, waarin Pontanus ten aanzien van den juisten tijd van den slag bij Walef vervallen is. Van eene verkeerde lezing der betrekkelijke zinsnede in de kronijk van Van Berchem uitgaande, stelt hij toch dien veldslag in 1344, terwijl, zoowel uit een later onderzoek van dien tekst, als uit andere bronnen, volledig blijkt, dat hij eerst in

---

*) Deze brief komt voor deel III. bl. 722, heeft tot opschrift: *De antiqua Eckiorum prosapiâ* en luidt in het oorspronkelijke als volgt: „Literas tuas adhuc, ut ita dicam, de manu altera calentes vix deposueram, cum altera calamum sumpsi, ut illis responderem, votisque satisfacerem amici tui, quem ex Eckiorum Gelrorum oriundum familia avidum iudicas cognoscendi, quae ad eam spectantia habeant memoriae Gelricae. Omnia adducere nec proposui mihi, nec etiam, quod et antea injeci, otii mei sit. Haec suo tempore lectio ipsa et operis tractatio suggerere opportunius poterit. Nunc illud habe" cet.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

1347 geleverd is *). Daar nu in ons familieverhaal duidelijk het jaar 1347 vermeld wordt, konde Pontanus moeijelijk de daarin verhaalde feiten naar het jaar 1344 overbrengen, noch in het onderzoek treden, of hetgeen Van Berchem ten aanzien der familie van Oij verhaalt, als in 1344 te zijn voorgevallen, ook dezelfde gebeurtenis konde zijn, die, volgens ons verhaal, in 1347 aan het geslacht van Eck is wedervaren. — Allezins opmerkelijk is het, dat Pontanus, ofschoon den slag bij Walef drie jaren te vroeg stellende, echter in 1347 nogmaals een hevigen strijd tusschen dezelfde partijen vermeldt, en daarbij in weinige, maar krachtige woorden de dapperheid der Gelderschen verheft †). — Zoude de gissing ook al te gewaagd zijn, dat tot deze nadere eervolle vermelding de herinnering van hetgeen hij kort te voren gelezen had hebbe bijgedragen?

Maar, indien nu op deze gronden aan den vervaardiger van het bewuste geschrift geene waarheidsliefde kan worden ontzegd, blijft het, om een volkomen vertrouwen in te boezemen, toch nog steeds de vraag, uit welke bronnen hij ter zamenstelling van zijne familiekronijk heeft geput. — Op deze gegronde bedenking kunnen de eigene woorden zijner inleiding het beste antwoord geven, waaruit tevens nog nader moet blijken, dat hij zich een ruimer doel, dan de vervaardiging van een geslachtregister, heeft voorgesteld. Deze inleiding luidt als volgt:

»Beminde Lantsluijden ende vrienden, Ul. sij kenne-»lijck, dat wij groote diligentie ende neersticheijt gedaen »hebben, in 't overlesen ende ondersoecken van vele »diversche Cronijcken ende geschriften, huwelicx-voor-»waerden, beschrijvinge van Ridderlijcke boecken, Leen-

---

*) Zie PONTANUS, *Hist. Gelr.*, pag. 252, en vergelijk daarmede *Chronicon Tielense*, pag. 250, en NIJHOFF, *Gedenkw.*, deel II. bl. XXIII. in notis.

†) PONTANUS, l.l. pag. 258. »Insignis, zegt hij, ibi Gelrorum fuisse »virtus memoratur."

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

» registeren ende andere oude ende niewen autentijcken
» besegelde brieven des Furstendoms Gelre ende Graefs-
» schap Sutphen, om te volbrengen dat werck, dat wij
» voor hadden, daer wij qualicken toe hebben connen ge-
» raecken, overmits dat in den lande van Gelre hier voor-
» tijts luttel geschreven heeft geweest, ende oock tgeene
» datter geschreven was, almeest bij brande, oorloch,
» inundatie, ende ander ongeluck vergaen is, alsoo dat
» wij hebben moeten doorsoecken de schriften van oude
» ende gelooffelijcke mannen, die wij eensdeels gesprooken
» hebben mondelijnge, wat sij in de Nederbetuwe *) ende
» in den Furstendom Gelre, bij haer leeven van ouders
» tot ouders van gelegentheijt ende oorspronck deser
» Linie van Eck gehoort, ende eensdeels meede beleeft
» hebben. — Ende overmits oorsaaken als vooren, dat
» bij brande ende oorloch, de schriften sijn vermist ende
» verlooren, soo en hebben wij sommige daten des maents
» ende jaers niet perfectelijck mogen schrijven, gemerckt
» dat onse voorsaten, eensdeels soo negligent sijn ge-
» weest, dat sij ons geen schriften achtergelaten hebben: —
» Insgelijcx sijnder veel oude steden, huijsen ende sloten
» in de Neder-Betuwe door oorloch vernielt, verbrant,
» ende van vijanden ingenomen, als Prinsen paleisen, het
» huijs tot Bueren, daer op veel brieven ende schriften
» (deze linie van Eck belangende) gevlucht waren, ende
» overmits t' innemen van 't selve huijs, verlooren ende
» vermist sijn gebleven, daer wij meer beschijts ende meer
» seeckerheit in soude hebben mogen vinden. Biddende
» daarom alle Lesers ende beminders van dese cleijne
» sommarie beschrijvinge der Genealogien, ende linie der
» heeren ende der Jonckeren van Eck, indien sij eenich
» meer lichts oft bescheits connen, ofte weten voor te

---

*) Dat de schrijver zich hier ter juister plaats vervoegd heeft, kan onder anderen daaruit blijken, dat Bartholomeus van Eck, de eerste van zijn geslacht die herwaarts is gekomen, reeds in 1282 rigter van Neder-Betuwe was. Zie PONTANUS, *Hist. Gelr.*, pag. 159.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

»brengen, van tgene dat in de Nederbetuwe, oft int »Furstendom Gelre, dese saecken betreffende, soude »mogen geschiet ende gebeurt sijn, dat sijt souden willen »in 't langh schrijven, dat wij hier in 't cort hebben be»grepen, ende onse simpelheijt ofte plompheijt van stijle »willen vergeven: Biddende oock den almogende Heer »ons allen te verlenen geluck, welvaert, ende hier na»maels salicheijt."

Aan een schrijver, die zoo gemoedelijk de waarheid zoekt, kan, naar den gewonen maatstaf van geschiedkundig vertrouwen, niet wel geloof worden geweigerd, ten zij van elders en op overtuigende wijze blijke, dat hij zich, door ligtgeloovigheid of gebrek aan oordeel, tot het als waar aannemen van feiten hebbe laten verleiden, die den toets van een gezond onderzoek niet kunnen doorstaan. — Wij willen thans nagaan, in hoe verre dit op onzen schrijver van toepassing zij.

De gebeurtenissen, waarmede de schrijver zijn familieverhaal in verband brengt, zijn geschiedkundig gestaafd. In vele kronijken en werken van gezag hebbende schrijvers vindt men de oneenigheden en openbare twisten van den Luikschen bisschop Engelbert van der Mark met zijne onderdanen vermeld, en wordt tevens van de hulp gewag gemaakt, welke hij tot demping dier onlusten van Johan III, hertog van Brabant, ontving. Het is tevens geschiedkundig bewezen, dat Reinald III, hertog van Gelre, door verschillende beweegredenen daartoe gedrongen, aan de oproeping van den hertog van Brabant, om hem in dien togt bij te staan, vol ijver en in ruime mate voldaan, eene talrijke legerschaar op de been gebragt en een beslissend aandeel in de verkregen overwinning genomen heeft. Het berigt, dat onder die Geldersche hulpbenden zich ook eenige leden van een Geldersch geslacht hebben bevonden, bevat dus niets, dat onaannemelijk of onwaarschijnlijk mag worden geacht, en het is dus alleen het groot aantal der leden van hetzelfde geslacht, en, gelijk van zelf spreekt, van

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

zeer verschillenden leeftijd, die gezegd worden hertog Reinald op dien togt te hebben vergezeld, dat eenige nadere opheldering schijnt te behoeven.

Volgens de onder mij berustende geslachtlijsten, had Bartholomeus van Eck, die, gelijk wij boven in eene noot vermeld hebben, in 1282 rigter in Neder-Betuwe was, acht zonen, met name: *Gerhardt*, *Hendrik*, *Derck*, *Herman*, *Daniël*, *Gijsbert*, *Otto* en *Reinolt*, en drie dochters *Johanna*, *Barbara* en *Anna*. — De oudste dezer zonen, *Gerhardt*, dien wij aan het hoofd der heldenschaar vermeld vinden, is, volgens dezelfde registers, tweemaal gehuwd geweest. Uit het eerste huwelijk zijn geboren zes zonen, met name: *Bartholomeus*, *Gerhardt*, *Jan*, *Willem*, *Hendrik* en *Reinolt*, benevens eene dochter, *Ursula* genaamd. Uit het tweede huwelijk acht zonen, met name: *Derck*, *Herman*, *Sweder*, *Huibert*, *Adolph*, *Bartholt*, *Godewart* en *Christoffel*, en vier dochters, met name: *Petronella*, *Alitha*, *Josina* en *Cornelia*. Gerhardt van Eck bezat dus zeven broeders, drie zusters, veertien zonen en vijf dochters; inderdaad een aartsvaderlijk geslacht, maar dat, ofschoon altijd onder de zeldzaamheden behoorende, echter ook in onze dagen niet geheel zonder weêrga is.

Moeijelijker schijnt het, bij den eersten oogopslag, als waarschijnlijk aan te nemen, dat al de mannelijke leden van dit geslacht, die van zeer verschillenden leeftijd moeten zijn geweest, op denzelfden tijd in staat waren de wapenen te dragen en aan een ernstigen veldtogt deel te nemen. — Eene nadere beschouwing zal echter daarvan de mogelijkheid doen inzien.

De ouders van Gerhardt van Eck waren gehuwd in 1276. Neemt men aan, waarvan geene aanteekening bestaat, dat hij, als oudste kind, in 1277 geboren was, dan had hij in 1347 den zeventigjarigen leeftijd bereikt, — een ouderdom, die gewis van alle krijgsdienst behoort te verschoonen, maar die daartoe, gelijk nog hedendaagsche voorbeelden leeren, niet altijd ongeschikt maakt. Zijne jongere broeders kunnen dus vermoed worden, in 1347

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tusschen de vijftig en zeventig jaren oud, en althans even goed als hun oudste broeder tot het bijwonen van eenen veldtogt geschikt te zijn geweest.

Gerhardt van Eck zelf is, volgens die geslachtlijsten, in 1306 gehuwd. — Zijn oudste zoon Bartholomeus kan dus in 1307 geboren, en dienvolgens in 1347 veertig jaren oud geweest zijn. Wanneer wij nu aannemen, dat de jongste zijner negentien kinderen een zoon geweest, en dat deze in 1330 geboren is, dan had de jongste van het geslacht toch in 1347 den zeventienjarigen ouderdom bereikt, hetgeen, daar hertog Reinald, met wien zij te velde trokken, slechts veertien jaren oud was, waarlijk geene aanleiding geven kan, om de waarheid des verhaals te verdenken.

Maar, wanneer het aangevoerde nu ook al voldoende mag worden geacht, om waarschijnlijk te maken, dat noch ouderdom, noch jeugd de leden van het geslacht van Eck verhinderden, om in 1347 hunnen vorst ten oorlog te volgen, dan kan het toch bevreemding, misschien twijfel aan de waarheid verwekken, dat juist geheel het mannelijk oir, en daaronder grijsaards en aankomende jongelingen, eene veede zouden hebben omhelsd, die hun geslacht niet betrof. Ook deze bedenking vertrouwen wij op eene allezins voldoende wijze te kunnen oplossen.

Wanneer men de geschiedenis der aan dezen gedenkwaardigen veldslag voorafgegane jaren raadpleegt, dan vindt men een langdurigen strijd tusschen de huizen van Brabant en Gelre, eindelijk onder bemiddeling van den koning van Frankrijk door eenen gewenschten vrede en naauw bondgenootschap opgeheven. — Bij dit vredesverdrag was, ofschoon Reinald toen naauwelijks één jaar oud was, een huwelijk tusschen hem en eene dochter van den hertog van Brabant bedongen, en het kan dus geene verwondering baren, dat den jeugdigen Reinald, zoowel ter zake dezer naauwe betrekking, als van het uitzigt om eigen krijgsroem te verwerven, een beroep op het bezworen bondgenootschap uiterst welkom was.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Eene dringende oproeping van al zijne tot krijgsdienst verpligte leenmannen was daarvan het natuurlijk gevolg, en werd met zoodanige geestdrift ontvangen, dat hij binnen zeer korten tijd een aanzienlijk leger te velde konde brengen, hetgeen den zege hielp beslissen.

Dan, bij deze beweegreden, die aan al de leenmannen des hertogs gemeen was, voegde zich eene meer bijzondere, uit de naauwe betrekkingen geboren, waarin het geslacht van Eck gedurende lange jaren tot het regerende stamhuis had gestaan, en die wel meer dan voldoende zal worden geacht, om iedere verwondering over eene zoo ruime voldoening aan des leenheers oproeping ten krijg te doen ophouden. — Hiertoe moeten wij echter eenigzins hooger opklimmen.

Het geslacht, later hier te lande onder den naam *Van Eck* bekend, had vroeger den naam van *Panthaleon* gedragen, en was sedert eeuwen te Keulen gevestigd geweest. Zonder de door AEGIDIUS GELENIUS *) opgewor-

---

*) In zijn geschrift: *De admiranda, sacra et civili magnitudine Coloniae Claudiae Agrippinensis Augustae Ubiorum Urbis*, in 1645 te Keulen uitgekomen, pag. 151. — De wijze, waarop de schrijver zijne gissing, zonder die op te dringen, echter eenigermate tracht te schragen, is nog al merkwaardig. „Ea ratione", zegt hij, „inter Ubio-Romanas familias in chronicis nostratibus stirps Panthaleontis seu de Panthaleon vocatur, scutum obliqua et in altum surrecta semita divisum gestat, quales in sacra prophanaque historia noti sunt acclives tramites montium et arcium, cujusmodi et ad rem nostram apud Parnasium describit Livius libr. 42 dec. 5: Ascendentibus, inquit, ad templum a Cirrha, priusquam perveniretur ad frequentia aedificiis loca, maceria erat a laeva semitae paulum exstans a fundamento, qua singuli transirent. Ubi ad eum locum ventum est, qua singulis eundum erat, primus semitam ingressus PANTHALEON Aetoliae Princeps, cum quo institutus regi (Eumeni) sermo erat. Tum insidiatores exorti saxa duo ingentia devolvunt; quorum altero caput ictum est Regi, altero humerus sopitus. ex semita proclivi in declive multis super prolapsum jam saxis congestis, et caeteri quidem etiam amicorum et satellitum, postquam cadentem videre diffugiunt; Panthaleon constanter impavidus mansit ad protegendum Regem. — Habes hîc historiam Panthaleontis Ducis, qui laudatur de fide et constantia in Eumenem Regem, Romanorum socium, impensâ loco arduo difficilique colle, quo singulis tantum patebat aditus: An hujus Panthaleontis posteri inter veteranos Agrippi-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

pen gissing te ondersteunen, dat dit geslacht van Panthaleon, vorst van Aetolië, afkomstig zoude zijn, van wiens heldendaad LIVIUS, in zijn boek 42 hoofdstuk 15, gewaagt, of met den schrijver der Keulsche Kronijk *) aan te nemen, dat het tot de derde reeks van aanzienlijke geslachten behoorde, die op verlangen van Trajanus uit Rome naar Colonia Agrippina verhuisd zijn, kan echter niet wel worden betwist, dat de naam *Panthaleon* eenen vreemden, zoo niet Griekschen, althans Italiaanschen oorsprong aanduidt, en schijnt op geschiedkundige gronden te kunnen worden aangenomen, dat dit geslacht sedert onheugelijke tijden te Keulen in groot aanzien had gestaan.

In het midden der dertiende eeuw stond aan het hoofd van dit geslacht *Bartholomeus* of *Bartholt van Panthaleon*; — deze had betrekkingen van vriendschap aangeknoopt met Otto III, toen graaf van Gelre, ten gevolge waarvan die vorst, zijnen bloedverwant, den graaf van Holland, die tot Roomsch-koning verkozen was, naar Duitschland vergezellende, gedurende diens verblijf te Keulen zijnen intrek bij Panthaleon nam.

Het langdurig beleg van Aken, waartoe zich de tot Roomsch-koning verkozen graaf van Holland genoodzaakt zag, gaf aanleiding, dat dit verblijf te Keulen, of in den omtrek dier stad, langer gerekt werd, dan men zich misschien aanvankelijk had voorgesteld. — De drie zonen van Barthold van Panthaleon togen, hetzij met Keulsche hulpbenden, hetzij, wat mij waarschijnlijker voorkomt, onder het bevel van den gastvriend huns vaders, graaf Otto van Gelre, mede ten strijde, en ontvingen alle drie, volgens onze Kronijk, vóór de muren van Aken, van koning Willem den ridderslag.

---

nenses fuerint, vel acquisito Romanae urbis jure coloni in Ubios missi sint, aut aliquis ob simile factum nomen Panthaleontis assumpserit, et monstratae fidei imagines clypeo suo inscripserit, nolo pertinacius disquirere."

*) *Die Cronica van der hilliger Stat van Coellen;* te Keulen gedrukt, a° 1499, fol. 58 en volgende.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De jongste dezer zonen, even als zijn vader, *Bartholt* genaamd, had, zoowel in het veld als in de ouderlijke woning, de genegenheid van graaf Otto in eene hooge mate verworven, die, zegt onze Kronijk, *een sonderling behagen inne vromicheijt ende welspreeckenheijt van jongen Heer Bartholt van Panthaleon hadde.* — Het gevolg hiervan was, dat, toen Otto in den aanvang des jaars 1249 weder huiswaarts vertrok, genoemde Bartholt de jongere hem naar zijne staten volgde, voortdurend aan zijne persoonlijke dienst verbonden bleef, en later zelfs het uitstekend vertrouwen genoot, om met de leiding der opvoeding van den jeugdigen Reinald, uit het tweede huwelijk van Otto geboren, belast te worden.

De gunst, waarin Bartholt van Panthaleon bij graaf Otto van Gelre stond, heeft niet slechts tot aan den dood van dezen vorst, die op den 10 Junij 1271 voorviel, bestendig voortgeduurd, maar schijnt ook erfelijk op den jeugdigen Reinald I, zijnen kweekeling, te zijn overgegaan. Op raad toch en onder toedoen, zegt onze Kronijk, van den graaf van Gelre, vroeg en verkreeg Bartholt van Panthaleon de hand van Walburgis, dochter van den heer van Maurik, of Mauderik. — »Tot vor»deringe," zegt onze Kronijk, »van dit houwelick, heeft »de vader der bruid gegeven een buerschap, gelegen »hart aen Mouderick, genaemt Eck *), welck Buerschap »Heer Bartholt voorschr., met consent des grave van »Gelre, heeft geërigeert tot een dorp, ende daer getim»mert een Prochiekerk: ende hardt bij de Kerck heeft hij »doen maeken ende timmeren een sloth ofte castel; —

*) Na het sluiten van dit huwelijk en de aanvaarding der bruidschat, schijnt Bartholt van Panthaleon zich terstond naar die nieuwe bezitting genoemd te hebben; — ten minste bij PONTANUS, pag. 159, die hem als rigter van Neder-Betuwe in 1282 vermeldt, heet hij reeds *Bartholt van Eck.* Langen tijd hebben zijne nakomelingen de beide namen vereenigd gevoerd, de in Utrecht gevestigde tak tot in het laatst der vorige eeuw; — doch allengs is de eigenlijke geslachtsnaam Panthaleon in onbruik geraakt, en alleen de benaming, aan het bezit dezer plaats ontleend, behouden.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

»ende de grave van Gelre heeft hem gegeven A⁰ 1288, »dat hij mocht gebruijcken hoge ende lage Heerlickheijt »voor hem ende sijn erven, vermogens besegelde brie»ven, daer van sijnde" *).

Reeds vooraf, hoogst waarschijnlijk bij of kort na zijn huwelijk, was Bartholt van Panthaleon door Reinald tot rigter in Neder-betuwe benoemd; ten minste men vindt hem als zoodanig reeds in 1282, en wel, volgens PONTANUS, onder de benaming van *Bartholomeus de Ecke* vermeld. Door deze verschillende bewijzen van vorstelijke gunst, had Bartholt van Panthaleon in zijn nieuw vaderland eenen aanzienlijken rang verworven; — weldra brak voor hem de gelegenheid aan, om zijne dankbaarheid door daden te betoonen, en zijnerzijds belangrijke offers te brengen.

In hetzelfde jaar 1288 toch, waarin Reinald de hooge

---

*) Deze bezegelde brieven zijn onder de familie-papieren niet voorhanden, en elders heb ik daarvan geen spoor gevonden. Vermoedelijk zijn die bij eene der gelegenheden, waarvan in de inleiding onzer kronijk gesproken wordt, verloren gegaan; misschien wel bij de vernieling door brand van het dorp Eck in 1427, tijdens den inval in Gelderland van den Utrechtschen bisschop Rudolf van Diepholt. — *Chronicon Tielense*, pag. 512. — Uit eene plaats in de *Origines Culenburgicae* van ZWEDER VAN CULENBURCH, te vinden bij MATTHAEUS, *Veteris aevi Anal.* t. III. pag. 595, schijnt echter ons kronijkverhaal genoegzame bevestiging te erlangen, om daaraan geloof te kunnen hechten. — Tot regt verstand dier plaats moet evenwel vooraf het volgende worden opgemerkt. — De broeder van Walburgis, echtgenoot van Bartholt van Panthaleon, *Gerrit* genaamd, volgde hunnen vader, als heer van Maurik op; deze liet geene zonen, maar eene eenige dochter na, *Margaretha* genaamd, door wier huwelijk met *Johan van Bosinchem*, heer van Culenborg, Maurik, en wat daartoe behoorde, aan Culenborg is overgegeven. VOET VAN OUDHEUSDEN, *Gesch. van Culenborg*, I. bl. 20. Van dit huwelijk gewagende, zegt ZWEDER VAN CULENBURCH, ter aangehaalde plaatse, het volgende: »Johan van Bo»sinchem, heer van Culenburch, had behijlickt dat hoog ende daghelicks »gericht van Mauderick; dan settende sijn gerichte te verre opter Gelresche »aerde, wert Reijnalt de eerste hertoge toornich. Wert gecomposeert, dat »die hooge justitie an Gelderlant, maar het dagelijcks gericht aen Culen»burch soude bliven. — Ende, want dit een ridder van Eck dingden, so »richtmen noch tot Eck voor."

Deze plaats, die, wegens de verwarde voorstelling des schrijvers, onver-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

en lage heerlijkheid over Eck schonk, of bevestigde, was de oorlog over de erfopvolging van Limburg hevig aan het branden, en werd door den bekenden veldslag, op den 5 Junij bij Woeringen geleverd, ten nadeele van Gelre beslist. Op dezen rampspoedigen veldtogt volgde — zegt ons familieverhaal — Bartholt van Eck zijnen vorst, vergezeld door zijnen, naauwelijks elf jaren tellenden, oudsten zoon Gerard, vermoedelijk als schildknaap dienst doende. Onder de vele edelen, die aldaar, gelijk bekend is, met Reinald gevangen genomen werden, behoorde ook onze Bartholt en zijn nog zoo jeugdige zoon. Voor zijne vrijheid en die van zijnen zoon, vermoedelijk eerst in 1289, te gelijk met die van

staanbaar is, verkrijgt, naar mijn inzien, het noodige licht uit onze familie-kronijk. Immers, Culenborg was, door het huwelijk met Margaretha, erfdochter van Maurik, in het onbetwist bezit dier heerlijkheid, en van alle, daaraan als nog verbonden, regten getreden. Wanneer nu daarvan het regtsgebied over Eck niet op eene wettige wijze was afgescheiden, konde niemand zich bezwaren, dat de heeren van Culenborg ook daar hunne regten wilden doen gelden, en de uitbreiding van het regtsgebied, *opter Gelresche aerde*, waaronder Maurik, even zeer als Eck, behoorde, konde voor den hertog van Gelre geene aanleiding tot toorn, noch aan een ridder van Eck eenigen grond opleveren, om daartegen, als eene inbreuk op zijne regten, te *dinghen*, of eene regtsvordering in te stellen.

Maar, wanneer men met onze kronijk aanneemt, dat de heer van Maurik in 1276, bij het huwelijk zijner dochter Walburgis niet slechts den eigendom van Eck, maar ook het regtsgebied aldaar, als huwelijksgift heeft afgestaan, dat die afstand in 1288 door opene brieven van Reinald I is bevestigd, en dat de heeren van Eck zich daarin, tot na den overgang van Maurik aan Culenborg, hebben gehandhaafd, dan kan men zich èn de optreding als klager van onzen Gerard van Eck, dien wij in 1347 aan het hoofd der heldenschaar ontmoeten, èn de grimmigheid van Reinald II, volkomen verklaren.

Dat ZWEDER VAN CULENBURCH bij dit verhaal in het blinde rondgetast, en de verhouding, waarin de heeren van Eck tot Maurik stonden, niet gekend, of over het hoofd gezien heeft, blijkt nog duidelijker uit hetgeen hij daarop doet volgen, en dat alleen door de aanneming van ons familieverhaal zamenhang en licht schijnt te verkrijgen. — Van het verschil over het regtsgebied te Eck gewaagd hebbende, zegt hij verder, als bij wijze van opheldering: „Item, die van Eck sijn geboren van een jonger soon „van Mauderick, ende plagen te voeren een swarte scheer in een silveren „velt. Quam een ridder in Vrancrijk, ende sijn wapen daer op geslagen „sijnde, so dat die droochscheerders bij hem vergaderden ende wolden hem

Reinald, verkregen, moest hij een losgeld van 15000 Rijnsche guldens betalen, waar voor hij, zegt onze familiekronijk, zijne geheele vaderlijke erfenis te Keulen moest verpanden.

Van dien tijd tot aan zijnen in 1304 voorgevallen dood, vinden wij geene bijzonderheden aangeteekend, die eenig licht over de verhouding verspreiden, waarin onze Bartholt tot zijnen vroegeren kweekeling, later zijnen vorst en weldoener, is blijven staan; — maar, wanneer wij de betrekking tusschen het regerend stamhuis en zijn nageslacht, spoedig na zijnen dood, nog naauwer zien worden, dan mag men veilig besluiten, dat die verhouding onafgebroken, door eene hooge mate van welwillendheid eenerzijds, en innige verkleefdheid ter andere zijde, is gekenmerkt gebleven.

Twee jaren na den dood van Bartholt, in 1306, is, namelijk, zijn oudste zoon, de reeds meermalen vermelde Gerard van Eck, luidens ons familieverhaal, in het huwelijk getreden met Elisabeth, natuurlijke dochter van

---

„vrientschap doen, des hij hem schaemden, ende vatten sijne moeder wa-
„pen aen als Malsen, ende Drueten."

Te dezer plaatse zegt MATTHAEUS in eene noot: „Dit is mijns oordeels „een kinderfabel. Vinde wel Ecken in Gelderlant mit een ander wapen „als dese"; maar de aanleiding tot die fabel laat hij onopgehelderd, en kan, dunkt mij, in ons familieverhaal gevonden worden. — Volgens dit verhaal toch werd in 1276 de eigendom van en het regtsgebied over Eck aan Bartholt van Panthaleon en zijne gade als huwelijksgift geschonken. — De bevestiging van dien afstand van regtsgebied door den heer des lands, of de toekenning van een eigen regtsgebied, had, volgens ons verhaal, eerst in 1288 plaats. — Wanneer nu, gelijk men moet aannemen, gedurende die twaalf jaren Bartholt van Panthaleon het regtsgebied over Eck daadwerkelijk heeft uitgeoefend, dan kan hij dit niet ten eigen naam, maar alleen uit kracht der delegatie van den heer van Maurick hebben gedaan, en is het gebruik van het wapen van Maurick, bestaande in de door ZWEDER VAN CULENBURCH bedoelde zwarte schaar op een zilveren veld, als merkteeken van den oorsprong des gezags, ligtelijk te verklaren, en, naar ik meen, met de gebruiken van dien tijd wel overeen te brengen

De overeenkomst tusschen het wapen van Eck, en die van Malsen en Druten, uit eenen gemeenschappelijken oorsprong verklaarbaar, heeft aan ZWEDER VAN CULENBURCH aanleiding gegeven, om zijn verzinsel, teregt door MATTHAEUS eene kinderfabel genaamd, eenigermate te kleuren.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Rainald I *). Door dit huwelijk was er, behalve de vroegere banden van welwillendheid en dankbaarheid, eene nog naauwere betrekking tusschen het regerend stamhuis en onzen Gerard van Eck ontstaan, die iedere verwondering over zijnen optogt in 1347 aan het hoofd van al zijne broeders en zonen moet doen ophouden, en daardoor de geloofwaardigheid van het familieverhaal op eene krachtige wijze ondersteunt.

Deze inwendige geloofwaardigheid wordt daarenboven nog door uitwendig gezag geschraagd, en verkrijgt daardoor, naar mijne schatting, eene groote mate van geschiedkundige zekerheid.

In het boven aangehaald geschrift van AEGIDIUS GELELIUS, *de admiranda sacra et civili magnitudine Coloniae Claudiae Agrippinensis Augustae Ubiorum Urbis*, vindt men, op bl. 152 enz., het volgende vermeld. »Dat sommige »Edelen, die een balk in hun schild voeren, uit het»zelfde geslacht, als onze Panthaleons, hunnen oorsprong »ontleenen, blijkt, niettegenstaande zij hunnen naam, »en ook eenigermate hun wapen veranderd hebben, uit »hunne familie-oorkonden. Zoo voeren de familiën *Ecke*, »*Malsen*, *Druten* een dwarsbalk in hun wapen, en zijn »van het Ubisch geslacht der Panthaleons afkomstig. »Toen toch, in het jaar 1249, Otto, graaf van Gelre, »zijnen bloedverwant Willem, graaf van Holland, die te »Keulen tot Roomsch-koning verkozen was, tot bijstand »vergezelde, en gedurende langen tijd op het kasteel »der Panthaleons, bij de Keulsche parochiekerk van »O. L. V. in Lisolffskirchen (eene voorstad van Keu»len), vertoefde, nam hij den jongen ridder Bartholt,

*) Wij hebben deze natuurlijke dochter van Reinald I nergens elders vermeld gevonden. In een geslachtboom der familie van Eck, onder mij berustende, en door den eersten heraut van wapenen te Brussel voor echt en wettig verklaard, wordt zij echter, met bijvoeging van het wapen van Gelre, insgelijks als de eerste vrouw van Gerard van Eck vermeld. — De daadzaak daardoor als genoegzaam bewezen beschouwende, meenen wij hare geboorte tusschen het eerste en tweede huwelijk van Reinald, en wel ongeveer 1285, te moeten plaatsen, zoodat zij, in den echt tredende, een en twintig jaren oud was.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

»zoon van den ouden ridder Bartholt van Panthaleon, »naar zijn hof mede, en stelde hem tot opvoeder van »zijnen zoon Reinald.

»Deze jongere ridder Bartholt van Panthaleon heeft »het slot Eckh gesticht, en heeft bij zijne gade, jonk»vrouwe Walburgis van Maurick, acht zonen verwekt. »De oudste hunner, Gerard van Panthaleon van Eckh, »heeft, in het jaar 1347, op het feest van St. Bartholo»meus, zijne zeven broeders en veertien zonen, allen »tot ridders van Panthaleon geslagen, in den veldslag »tegen de Luikenaars aangevoerd. — Daar, bij deze »gelegenheid, de Panthaleons, als herkenningsteeken, »een driekleurigen vederbos droegen, heeft dit aanleiding »gegeven, om in het vervolg als helmteeken zoodanigen »driekleurigen vederbos te voeren. Van deze twee en »twintig ridders stammen de Panthaleons af, die boven»dien de namen van Eckh, van Malsen, van Druten »enz. dragen, en in hunne wapenen een dwarsbalk, »of stormram, of steil oploopend voetpad, voeren" *).

De bevestiging van den hoofdinhoud van ons familieverhaal door eenen schrijver, gelijk Aegidius Gelenius,

---

*) De oorspronkelijke tekst luidt als volgt: »Aliquos etiam vectigeros nobiles idem generis initium cum nostris Panthaleontidis habere ex ipsorum archivis eruitur, etiamsi nomen et nonnihil arma mutaverint. Ita familiae Ecke, Malsen, Druten, in armis vectem gerunt et pullularunt ex Panthaleontidis Ubiis, nam cum A⁰ 1249 Otto Gelriae comes adsisteret Wilhelmo Hollandiae comiti consanguineo suo in Caesarem Coloniae electo, et Gelder diutius moraretur in Panthaleontidarum arce juxta B. M. V. in Lisolffskirchen parochialem Coloniensem ecclesiam, senioris Bartholi de Panthaleon equitis filium juniorem Bartholum equitem in aulam suam transcripsit filioque Reinoldo praefecit. Hic Bartholus de Panthaleon junior eques aedificavit arcem Eckh. Pater octo equitum ex domicella Walburge de Maurick, quorum senior Gerardus de Panthaleon ab Eckh septem fratres et 14 filios Panthaleones equites auratos duxit 1347 in festo Sti Bartholomaei ad praelium contra Leodienses; ubi Panthaleones, symbolo tricoloratarum plumarum se internoscentes, causam dederunt insigniendi in posterum galeos tricolore plumeâ cristâ. — Ex his viginti duobus equitibus descendunt Panthaleontidae, qui de Eckh, de Malsen, de Druten etc. cognominantur et vectem seu militarem arietem, vel angustam ad augusta semitam armis repraesentant."

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

is niet van gewigt ontbloot. Immers hij was een man, die zich door zijne oudheidkundige en bovenal geslachtkundige nasporingen eene groote mate van vermaardheid had verworven, zoo zelfs, dat zijn tijdgenoot, de bekende geschiedschrijver Pontanus, in briefwisseling met hem gestaan en hem over onderwerpen geraadpleegd heeft, tot zijn bijzonderen kring van onderzoek behoorende. Uit eenen brief van Pontanus, van de maand April 1635, door zijnen schoonzoon Ant. Matthaeus uitgegeven, en te vinden in de *Veteris aevi Analecta*, t. III. pag. 736, blijkt niet alleen van dit beroep op de kunde van onzen Gelenius, maar treedt ook eene andere omstandigheid aan het licht, die bij het onderzoek, waarmede wij ons bezig houden, van het grootste gewigt moet worden beschouwd. Als bijzondere drangreden, waarom hij inlichting te gemoet ziet, haalt namelijk Pontanus de daadzaak aan, dat Gelenius het archief van Panthaleon in bezit, of althans ten gebruike had. Zonder nu de waarde van dit archief, dat vermoedelijk in het toen nog bestaande klooster van St. Panthaleon aanwezig was, uit het oogpunt van algemeene geschiedkundige kennis, te hoog te willen schatten, schijnt echter deze omstandigheid meer dan voldoende, om aan iedere mededeeling van Gelenius omtrent het geslacht der Panthaleons een meer dan gewoon gezag toe te kennen. Men kan toch gerustelijk aannemen, dat, bij de naauwe, ofschoon niet geschiedkundig aan te wijzen betrekking, die tusschen het aloude geslacht der Panthaleons en de kerk en het klooster van dien naam bestond, van de lotgevallen van dat geslacht in de archieven dier stichting aanteekeningen gehouden en daartoe betrekkelijke oorkonden bewaard zullen zijn gebleven. Zoo veel althans meenen wij als zeker te mogen stellen, dat de schrijver, op wien wij ons beroepen, in de gelegenheid is geweest, om uit goede bronnen te putten, en daarom aanspraak op vertrouwen verdient *).

---

*) In de voorrede, bl. XIII, der *Inleiding tot de Historie van Gelder-*

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ofschoon wij, door het voorafgaande, de geloofwaardigheid van ons familieverhaal en het gezag van den schrijver, door wien het in de hoofdzaak bevestigd wordt, op stevige grondslagen meenen te hebben gelegd, zoo zal het echter niet overbodig kunnen worden geacht, bij enkele bijzonderheden stil te staan, in de beide verhalen voorkomende, die minder naauwkeurig zijn, of schijnen, en daarom zonder eenige nadere toelichting ligtelijk aanleiding tot twijfel zouden kunnen geven.

In het verhaal, door GELENIUS omtrent de deelneming van Gerard van Eck en de zijnen aan den slag bij Walef gegeven, wordt dit gevecht gezegd plaats gehad te hebben op het feest van den heiligen Bartholomeus, of den 24 Augustus. Deze opgave is eene handtastelijke dwaling, want, ofschoon de gevoelens omtrent den juisten tijd van dien veldslag eenigermate verschillen *), zoo is het toch om geschiedkundig gestaafde feiten †) onwederlegbaar, dat die althans eenige dagen vóór 1 Augustus geleverd

---

land, *door* W. A. VAN SPAEN, leest men het volgende: „Ook moet ik „erkentlijk melden de vriendelijke vergunning van de municipaliteit der „stad Keulen, mij toegang tot oude stukken aldaar berustende te geven; „de verzameling van GELENIUS, onder den naam van *Farrigines* bekend, „bestaande in 30 deelen van Charters en stukken, die uit de archieven „van het Dom-Capittel en van andere Capittels en Abdijen van 't Land „van Keulen, in de eerste helft der 17e eeuw afgeschreven zijn, en waar„van de Regering na zijnen dood zich magtig maakte, was eene rijke „bron, waaruit ik heb mogen scheppen." — Op dit oogenblik mij niet kunnende vergewissen, of deze GELENIUS dezelfde met onzen AEGIDIUS is, wensch ik van de woorden van VAN SPAEN geen verder gebruik te maken, dan, om te doen opmerken, dat de naam GELENIUS op het gebied van oudheidkundige nasporingen niet zonder roem bekend is.

Het klooster van St. Panthaleon is gebouwd in het 20 jaar der regering van keizer Otto I, of 960. — Zie de *Cronica van der hilliger stat van Coellen*, fol. 128.

*) Volgens JOAN. à LEIDIS *Chr.* lib. 29 cap. 60 pag. 270; ZWEDER VAN CULENBURCH, *Orig. Culenb.* in MATT. *Analect.* t. III. pag. 601; JOANNES DE BEKA, *Chron. auctius*, mede bij MATT. l.l. pag. 239, en anderen, zoude die veldslag op het feest der heilige Praxedis, of 20 Julij, geleverd zijn. — NIJHOFF, *Gedenkw.*, deel II. bl. XXII, plaatst dien op den 21 Julij.

†) Zie NIJHOFF, a. w. deel II. bl. XXIII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

was. Dusdanige onnaauwkeurigheden ten aanzien van tijdsbepalingen komen echter bij vroegere schrijvers te menigvuldig voor, en zijn, bij gebrek der noodige hulpmiddelen om het verschil van tijdsopgaven behoorlijk te verevenen, te zeer verschoonbaar, dan dat daardoor een overigens gevestigd vertrouwen op de geloofwaardigheid van eenen schrijver zoude kunnen worden aan het wankelen gebragt. Bij onzen schrijver moet deze omstandigheid des te meer gelden, omdat uit zijn geheele werk blijkt, dat de wapenkunde hem bovenal, ja schier uitsluitend, tot gids in zijne geschied- en geslachtkundige nasporingen heeft gestrekt, en de tijdrekenkunde daarom bij hem op den achtergrond is geplaatst. In ons familieverhaal vindt men geene nadere tijdsbepaling, dan die van het jaar 1347. Uit deze persoonlijke dwaling van GELENIUS kan daarom niets ten nadeele der waarheid van dat verhaal worden afgeleid.

Eene tweede opmerkelijke bijzonderheid betreft de opgave der betrekking, waarin Bartholt van Panthaleon aan het hof van graaf Otto geplaatst werd. — De woorden van GELENIUS, *Bartholum equitem in aulam suam transcripsit filioque Reinoldo praefecit* moeten in den gewonen spraakkundigen zin van twee gelijktijdige, en geenszins door een tijdsverloop van meerdere jaren gescheiden verrigtingen worden verstaan. Ons familieverhaal gaat daarin nog veel verder, en doet den jeugdigen Reinald zijnen vader Otto naar Keulen vergezellen en reeds bij de terugreis onder toezigt van Bartholt van Panthaleon stellen. Die voorstelling is echter ten eenemale onjuist, want, ofschoon het jaar der geboorte van Reinald nergens vermeld staat, wordt echter op goede gronden aangenomen, dat hij uit het tweede huwelijk van Otto geboren is, en, daar dit eerst in 1252 of 1253 gesloten schijnt te zijn *), moet zijne aanwezig-

*) Zie VAN SPAEN, *Inleiding tot de Historie van Gelderland*, deel II. bl. 223—225.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

heid te Keulen in 1249 wel als eene fabel worden aangemerkt.

Ook hier is echter geene moedwillige vervalsching der waarheid te vermoeden, en moet dus veeleer aan eene ondereenmenging van twee verschillende tijdperken worden gedacht, die, bij gebreke eener tijdrekenkundige vergelijking, zeer ligt mogelijk, en ook bij de meest geachte kronijkschrijvers niet zonder voorbeeld is. Wanneer, ten aanzien van denzelfden persoon, twee of meer op zich zelve ware feiten vermeld staan, en de aard of omstandigheden dier feiten het onmiskenbaar merkteeken niet aan zich dragen van door eene zekere tijdruimte van elkander gescheiden te zijn, dan is het, na verloop van jaren, zeer ligt mogelijk, om, uithoofde van een opgemerkt inwendig verband dier feiten, die ook in tijdopvolging onder een te mengen en als onmiddellijk aaneensluitende aan anderen voor te dragen.

Het mag als geschiedkundig bewezen worden aangenomen, dat de jonge Bartholt van Panthaleon in 1249 graaf Otto naar Gelderland gevolgd en door dezen aan zijne persoonlijke dienst verbonden is; — even eens schijnt het vast te staan, dat aan Bartholt het toezigt over de opvoeding van den jeugdigen Reinald is opgedragen. Tusschen beide gebeurtenissen bestaat het inwendig verband van persoonlijk welbehagen en vertrouwen; — bij de opmerking van dit verband ligt de dwalende ondereenmenging van twee, door eenige tusschenruimte gescheiden, tijdperken voor de hand; — slechts eene naauwkeurige en altijd wakkere tijdrekenkundige toetsing der feiten kan voor dusdanige dwaling behoeden. Voor GELENIUS stond, gelijk wij gezien hebben, de tijdrekenkunde slechts op den achtergrond, en onze kronijkschrijver heeft in zijne voorrede de redenen opgegeven, waarom men van hem geene groote naauwkeurigheid in tijdsbepalingen moest verwachten. Beider geloofwaardigheid kan dus door deze vergeeflijke dwaling niet worden geschokt.

De benaming *Equites aurati*, waarvan GELENIUS zich

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ten aanzien van al de leden des geslachts bedient, die Gerard van Eck ten strijde volgden, zoude tot eene verkeerde opvatting kunnen leiden, omdat die uitdrukking dikwerf van ridders van het gulden vlies gebezigd wordt. Het is echter meer gebruikelijk, dat die benaming op dezulken wordt toegepast, die tot ridders verheven waren, of den geheimzinnigen ridderslag ontvangen hadden *), en het gebruik van dit woord door GELENIUS geeft dus een naderen klem aan dat gedeelte van ons familieverhaal, volgens hetwelk al de leden van het geslacht, die met Gerard ten strijde getogen waren, vóór het aangaan van den veldslag van den hertog van Brabant den ridderslag ontvingen. — Het getal der bij deze gelegenheid tot ridder geslagen edelen wordt door den schrijver der *Gedenkwaardigheden* niet opgegeven, maar wordt in ons familieverhaal op 32, en, met inbegrip van hertog Reinald, op 33 begroot; hetzelfde aantal wordt door den kronijkschrijver JOANN. à LEIDIS opgegeven †) en de waarheid des verhaals verkrijgt daardoor onmiskenbaar eene nadere bevestiging.

Het aandeel in de gunstbewijzen des aanvoerenden veldheers, volgens ons familieverhaal, aan de leden van het geslacht toegevallen, is, buiten twijfel, in verhouding tot het geheele getal der begunstigden, zeer aanmerkelijk; maar wanneer men zich voorstelt, welken indruk de optreding van onzen zeventigjarigen Gerard, wien ons familieverhaal noemt *een grootmoedich man*, *lanck van stature*, *rijp van rade*, *cloeck ende ervaren ten oorloch*, aan het hoofd van 22 stamgenooten, op den

---

*) Zie onder anderen *Jurisprudentia Heroica*, pag. 405, waar, in het adelsdiploma van 1594, de volgende woorden voorkomen: „Ac proinde „motu proprio, ex certa scientia, animoque bene deliberato, et Caesareae „nostrae potestatis plenitudine te praedictum N.N. militem sive *Equitem* „*auratum* stricti ensis ictu, verboque nostro caesareo fecimus, creavimus, „nominavimus" cet.

†) Zie MATTH. *Veteris aevi Anal.* t. III. pag. 270. „In eodem autem bello" zegt deze kronijk, „ordinatur miles Raijnaldus Dux Gelriae à Johanne Duce Brabantiae et cum eo triginta duo milites."

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hertog van Brabant maken moest, dan behoeft men zich geenszins te verwonderen, dat hij welgevallen in die heldenschaar had en geen hunner van zijne ridderwijding uitsloot.

Het getal der in en slag van Walef aan zijde des vijands gesneuvelden wordt door den schrijver van ons familieverhaal op 15,000 begroot, terwijl, volgens den schrijver der *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, Luiksche schrijvers slechts van 1500 gewagen; — doch, daar, volgens de eigene opmerking van dien schrijver, bij de kronijkschrijvers der vorige eeuwen in de opgave van het aantal der verslagenen dikwerf een verschil van vele duizenden gevonden wordt, kan uit deze begrooting niet wel eenige twijfel omtrent de geloofwaardigheid van onzen kronijkschrijver geput worden *).

In het berigt omtrent den slag bij Walef, door onzen kronijkschrijver gegeven, wordt Reinald, hertog van Gelre, neef van den hertog van Brabant genoemd, terwijl de schrijver der *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland* hem, bij de vermelding van dien veldslag, als den schoonzoon van dien hertog bestempelt †). Door meer dan ééne huwelijksverbindtenis was reeds vóór dit tijdstip eene naauwe betrekking tusschen de huizen van Brabant en van Gelre ontstaan; — de benaming van neef des hertogs van Brabant, in ons familieverhaal aan Reinald gegeven, is zeker daardoor voldoende geregtvaardigd, maar, indien, gelijk de schrijver der *Gedenkwaardigheden* aanneemt, het huwelijk van

*) Zie NIJHOFF a. w., deel II. bl. XXIII in notis. — Dat hier aan geene overdrijving van zijde onzes schrijvers te denken valt, blijkt daaruit, dat het aantal gesneuvelden in dit gevecht gesteld wordt, door PONTANUS, *Hist. Gelr.* l. VII. pag. 258, op ruim 14,000; door BUTKENS, *Troph.*, fol. 437, op 10,000; door A. KEMP, *Leven der Heeren van Arkel*, bl. 71, op 22,000; door JOANN. à LEIDIS, pag. 270, mede op 22,000; FOULLON, *Hist. Leod.*, t. I. op 10,000 à 15000; door de *Keulsche Chronijk*, pag. 258, op 30,000; door JOANN. DE BEKA bij MATT. *Analect.* pag. 239, en door den schrijver van het *Chronicon Tielense*, pag. 349, op 32,000.

†) Deel II. bl. XXII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Reinald met Maria van Brabant reeds vóór den slag bij Walef voltrokken was, moet men erkennen, dat de aanduiding van de daardoor ontstane naauwere betrekking meer eigenaardig is, en dat onze kronijkschrijver, door niet op die omstandigheid gelet te hebben, eenige verdenking omtrent de juistheid zijner overige mededeelingen doet ontstaan. — Dan, behalve dat mij die daadzaak nog niet boven iederen twijfel verheven schijnt *), moet ik opmerken, dat het bedoelde huwelijk in ieder geval slechts weinige weken vóór dien veldslag kan vol-

*) Van de gronden van dezen mijnen twijfel ben ik eenige rekenschap verschuldigd. — Bij het vredestraktaat van 1334 was onder anderen een huwelijk tusschen den, toenmaals éénjarigen, Reinald en eene dochter van den hertog van Brabant bedongen. — Niet alleen de voltrekking van dit huwelijk, maar ook de eigenlijke verloving en de regeling der huwelijksvoorwaarden moesten wegens den jeugdigen ouderdom der partijen verschoven worden, terwijl daarenboven, wegens den verboden graad van bloedverwantschap, tusschen de verloofden bestaande, de toestemming van den Paus moest worden verkregen. Het is bekend, dat men van de Engelsche zijde de voltrekking van dit huwelijk trachtte te beletten, doch dat, deels door de standvastigheid van Reinald, deels door de tusschenkomst van anderen, deze pogingen van den koning van Engeland verijdeld werden. — Onder hen, die daarin den meesten ijver betoonden, behoort vooral Philippus koning van Frankrijk, die, volgens BUTKENS, pag. 447, bewerkte, dat de plegtige verloving, met goedkeuring van den Paus, in Junij 1347 op het kasteel van Vincennes, ter gelegenheid der huwelijken van *Hendrik* en *Godefroy van Brabant* met twee Fransche prinsessen, tot stand kwam. — In de noot op bl. 31 der *Verz. van Oorkonden*, deel II. der *Gedenkwaardigh.* zegt de schrijver, dat het uit het werk van BUTKENS en uit de *Ann. Brab.* van HARAEUS bekend is, dat het huwelijk tusschen Reinald en Maria van Brabant in Junij 1347 voltrokken werd, terwijl hij op bl. XX van hetzelfde deel vermeldt, dat de viering van det driedubbel huwelijksfeest op den 1 Julij 1347 te Vilvoorde plaats had; — door dit *driedubbel huwelijksfeest* kan, gelijk van zelfs spreekt, niet gedoeld worden op de feestviering bij het voltrekken van het huwelijk, wanneer deze voltrekking reeds in Junij te voren had plaats gehad. Dit driedubbel huwelijksfeest moet dus aangelegd zijn, om de algemeene vreugde aan den dag te leggen, òf over eenen driedubbelen, vooraf gesloten, echt, òf over eene driedubbele verloving tot een aanstaanden echt. — Het eerste is niet aannemelijk, omdat het huwelijk van Wenceslaus van Luxemburg met Johanna, weduwe van den graaf van Holland, wier verloving te gelijk met die van Reinald en Maria had plaats gehad, wegens den twaalfjarigen leeftijd des bruidegoms, eerst lang daarna, ver-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

trokken zijn, en eene dergelijke vergissing, of liever min juiste benaming, moet zeker onder de meest vergeeflijke worden gerangschikt.

Er blijft nog ééne bedenking tegen de naauwkeurigheid der berigten van GELENIUS over, die wij niet met stilzwijgen mogen voorbijgaan. Na de vermelding, namelijk, van den optogt van Gerard van Eck aan het hoofd zijner stamgenooten, zegt de schrijver, dat van de aldaar opgetreden twee en twintig ridders de Panthaleons afstammen, die, behalve dezen hunnen geslachtsnaam, de toenamen van Eck, van Malsen en van Druten voeren.

In deze woorden ligt eene dwaling, of althans eene verkeerde voorstelling opgesloten, die moeijelijk volkomen is op te helderen. — Dat de geslachten van Malsen en van Druten van de Panthaleons, die reeds vóór den slag bij Walef den naam van ECK aangenomen

---

moedelijk in 1254, is voltrokken (BUTKENS, pag. 467); maar, wanneer men dus noodzakelijk tot het tweede besluiten moet, dan schijnt het toch niet wel te rijmen, dat men op den 1 Julij een vreugdefeest ter eere der verloving zoude hebben gevierd, indien het huwelijk reeds in Junij voltrokken was geworden.

Ik zoude echter dien twijfel laten varen, indien mij uit BUTKENS stellig van de voltrekking des huwelijks in Junij bleek, maar ik moet erkennen, dit ter aangehaalde plaatse, pag 434—437, niet te hebben kunnen lezen. Integendeel schijnt mij de tegenstelling tusschen *alliances accomplies* en *arrestées*, waarvan de laatste uitdrukking mede op het huwelijk van Reinald ziet, onmiskenbaar alleen op verloving te doelen. — Het driedubbel feest van 1 Julij is dan mede ter eere zijner verloving gevierd, en het huwelijk vermoedelijk eerst na den veldslag van Walef voltrokken. — Indien deze gissing juist is, dan is Reinald, bij de vermelding van dien veldslag in ons familieverhaal, te regt alleen als neef van den hertog van Brabant bestempeld.

De plaats uit HARAEUS, *Ann. Brab.* t. I. pag. 324, schijnt meer stellig te zijn. „*Et eodem mense* (Junio) *nuptias Ludovici Comitis et Reginaldi Geldriae Ducis Vilvordiae Dux noster celebravit.*" — De uitdrukking *celebrare nuptias*, wanneer die van eenen derde, niet van de betrokkene partijen gebezigd wordt, komt mij echter voor, zeer wel in den zin van feesten, ter eere der *nuptiae compactae*, waarvan even te voren gesproken wordt, te kunnen worden verstaan, en, in verband met het opgemerkte uit BUTKENS, zoude ik daartoe nog al overhellen.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hadden, zouden afstammen, is stellig onjuist, althans is er nergens een spoor te vinden, dat één der afstammelingen van de Panthaleons, met bijbehoud van zijn geslachtswapen, den naam van *van Malsen*, of *van Druten* zoude hebben aangenomen. Wel is er eene huwelijksverbindtenis tusschen een dier afstammelingen en eene dochter uit het huis van Malsen gesloten, doch dit geslacht bestond reeds vóór den slag bij Walef, en uit die huwelijksverbindtenis kan dan toch in geen geval de afstamming zijn ontstaan, zoo als die door GELENIUS wordt vermeld.

Wanneer men echter zijne uitdrukkingen naauwkeurig weegt, dan zal men bevinden, dat hij het verband tusschen die familiën meer in eene gelijkvormigheid van wapenversierselen, dan in bloedverwantschap of aanhuwelijking, meent te vinden. In de aangehaalde zinsnede toch spreekt hij in het algemeen van *nobiles vectigeri*, of die een dwarsbalk in hun wapen voeren, en daar nu, bij onderscheid der schilden, de drie door hem genoemde familiën in hunne wapenen zoodanig zinnebeeld, benevens het driekleurig helmteeken, bezitten, is dit voor hem voldoende, om, zonder eenig bewijs voor de afstamming, daarin eene gelijkvormigheid van oorsprong te vinden. Er bestaan voor ons geene gronden, om dien gelijken oorsprong te ontkennen, maar dan moet die hooger gezocht worden, waarheen onze geschiedkundige oorkonden niet reiken; — en het blijft altijd eene dwaling van GELENIUS, dien eerst na 1347 te plaatsen; eene dwaling echter, die uit zijne voorliefde voor de wapenkunde ligt verklaarbaar is, en zijne goede trouw, in hetgeen hij ten aanzien van ons onderwerp mededeelt, geenszins uitsluit.

Wanneer wij in GELENIUS te regt de voorkeur meenen te mogen gispen, die hij, dikwerf met terzijdestelling van, en zonder vergelijking met andere geschiedkundige bronnen, aan de wapenkunde schenkt, dan is het er echter ver af, dat wij het belangrijke dezer wetenschap in de schaduw zouden willen stellen. Integendeel is het on-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

twijfelbaar, dat, vooral wanneer het tijdvakken geldt, waarvan weinige schriftelijke bescheiden voorhanden zijn, door de kennis en vergelijking der wapenen van de verschillende familiën, menig duister punt der geschiedenis opheldering ontvangen heeft, menige dwaling aan het licht gebragt is, menig, anderzins betwijfelbaar feit volkomene bevestiging verkregen heeft.

Het familieverhaal, waarmede wij ons bezig houden, levert daarvan een opmerkelijk voorbeeld. — Volgens dit verhaal toch, mede door GELENIUS bevestigd, hebben de overgeblevenen der naar Walef opgetogen helden en hunne afstammelingen, ter herinnering van dit wapenfeit, het aloude helmteeken van hun geslacht met den driekleurigen vederbos verwisseld, die op last van hunnen aanvoerder, als herkennings-teeken, was gedragen. Deze bijzonderheid nu vindt hare volkomen bevestiging bij vergelijking van het wapen, vroeger door de *Panthaleons*, met het latere door de familie *van Eck* gevoerd.

Volgens ons verhaal toch voerde Bartholt van Panthaleon nog steeds het wapen van zijn geslacht, waarvan het helmteeken was het hoofd van eenen bok, met vergulde hoornen, in een gouden kroon gevat. Zoodanig helmteeken nu vindt men werkelijk op het wapen der Panthaleons, zoo als het te vinden is in de *Keulsche Kronijk*, pag. 58 recta, bij GELENIUS, pag. 123, bij SIEBMACHER, *Zusätze* V. pag. 35, 40, en anderen; terwijl bij beide laatstgemelde schrijvers de helm op het wapen der familie van Eck, of van Eck van Panthaleon, met den vederbos prijkt, die ook op alle overgebleven zegels sedert de veertiende eeuw te vinden is, en nog heden ten dage door de afstammelingen van het aloude geslacht gebruikt wordt.

De geloofwaardigheid van ons familieverhaal vertrouwen wij, door aanwijzing der gronden, die het ondersteunen, en door onpartijdige toetsing der daartegen te opperen bedenkingen, in een genoegzaam helder daglicht te hebben geplaatst. — Het tweede gedeelte van ons

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

onderzoek, waarbij wij ons voorgesteld hebben, na te gaan, of de heldendood van zoo vele leden van hetzelfde geslacht eene plaats moet innemen naast het verhaal in de *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland* omtrent *Barthold van de Ooij* en de zijnen gegeven, dan of hier aan eene verwarring van namen te denken is, zal ons minder lang bezig houden.

Het is op zich zelf niet onmogelijk, dat, even gelijk de heldenschaar, door *Gerard van Eck* geleid, zoo ook een groot aantal leden van het aloude geslacht *van Oij* hertog Reinald ten strijde gevolgd, en òf allen, òf grootendeels, in den slag van Walef gevallen zijn; maar zulk een aanzienlijke stoet van ten oorlog bekwame stamgenooten blijft toch steeds eene groote zeldzaamheid, en het sneuvelen van zoo velen uit beide geslachten schijnt moeijelijk te kunnen worden aangenomen. — Zoo verre wij wijders hebben kunnen nagaan, zijn er geene gedrukte geslachtlijsten, noch ongedrukte oorkonden aanwezig, waaruit zoude kunnen blijken, dat het geslacht *van Oij* in 1347 zoo talrijk in strijdbare mannen was, als zulks ten aanzien van het geslacht *van Eck van Panthaleon* uit eenen, door openbaar gezag bekrachtigden stamboom het geval is. Integendeel moet men uit VAN SPAEN'S *Inleiding tot de Historie van Gelderland*, deel IV. bl. 30, opmaken, dat Bartholt van Oij, wien hij, de dwaling van Pontanus omhelzende, in 1344 doet sneuvelen, geene kinderen bezat, dewijl hij hem zijnen broeder Gerhard tot opvolger geeft.

Wanneer wij alleen op deze omstandigheden letten, zouden wij ligtelijk overhellen, om hier aan eene geheele verwarring van namen te denken, die, daar de voornamen *Bartholt* en *Gerard* in beide geslachten gebruikelijk waren, geenszins als onmogelijk, of zelfs als onwaarschijnlijk zoude moeten worden beschouwd. Dan, in ons familieverhaal, waarvan wij de geloofwaardigheid op goede gronden meenen te hebben betoogd, komt onder de gesneuvelden in den slag bij Walef mede de heer *van Oij* voor, en wel met de bijvoeging *met zijn broeder*.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Dit berigt, waarvoor reeds de geloofwaardigheid van onzen kronijkschrijver spreekt, vindt nog nadere bevestiging in de mededeeling van VAN SPAEN ter aangehaalde plaats. Daar toch wordt vermeld, dat *Gerard van Oij*, die in 1344 zijnen broeder Bartholt zoude zijn opgevolgd, in 1348 mede reeds overleden was en door zijnen zoon Bartholt opgevolgd is. — Wanneer men nu de dwaling in aanmerking neemt, waarin ook VAN SPAEN op het voetspoor van PONTANUS vervallen is, dan neemt de waarschijnlijkheid toe, dat beide broeders Bartholt en Gerard in 1347 bij Walef gesneuveld zijn, en dienvolgens in onze kronijk de zaak met de meeste juistheid wordt voorgesteld.

Met die voorstelling schijnen echter de woorden van den kronijkschrijver VAN BERCHEM, door PONTANUS, pag. 252, aangehaald, *Dominus Bartholdus de Oy Burggravius Neomagensis cum se septem sui generis de Oy* moeijelijk overeen te brengen te zijn. Het verdient echter opmerking, dat de *Anonymus*, wiens woorden PONTANUS, pag. 276, heeft overgenomen, alleen het sneuvelen van Bartholt van Oij vermeldt en van den gelijktijdigen heldendood van meerdere leden van dat geslacht zwijgt; zoodat de kronijk van VAN BERCHEM als de eenige bron te beschouwen is, waaruit PONTANUS, en na hem SLICHTENHORST, VAN SPAEN en NIJHOFF dit verhaal hebben ontleend.

Het gezag van VAN BERCHEM wordt nu en dan ligt geschat. — PONTANUS, in zijne *Commonitio ad Lectorem*, pag. 1, verwijt hem, waarheid en verdichting onder een te mengen, en de uitgever van het *Chronicon Tielense* brengt, in de voorrede, pag. XXII, zijne waarheidsliefde in verdenking. — Het komt mij echter voor, dat hij, als ruim honderd jaren na den slag bij Walef geleefd en te Nijmegen gewoond hebbende, is deze althans, wel eenig vertrouwen verdient, zoodat, om de beide verhalen overeen te brengen, noodzakelijk aan eene vergissing bij het afschrijven van oude oorkonden moet worden gedacht. Volgens deze gissing, die bij de bekende

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

onnaauwkeurigheid van zoo vele afschrijvers wel niet als te gewaagd zal worden beschouwd, en door de in beide geslachten gebruikelijke voornamen van Bartholt en Gerard veel in waarschijnlijkheid wint, zouden, òf door Van Berchem, òf door den ouderen berigtgever, waaruit hij zijn verhaal heeft ontleend, achter *Burggravius Neomagensis* de woorden *ejusque frater Gerardus; Gerardus ab Eck*, *Bartholdi filius*, of gelijkluidende uitdrukkingen weggevallen zijn, de woorden *cum se septem sui generis* daarop moeten volgen, en, in plaats van *ab Oy*, *ab Eck* gelezen moeten worden, hoedanige verwisseling bij de kortheid van beide namen allezins mogelijk is.

Wel is waar, blijft er dan nog dit verschil over, dat in ons familieverhaal van *negen*, en niet van *zeven* stamgenooten gewaagd wordt, die met het hoofd van hun geslacht in den slag bij Walef vielen; — maar, zonder hier op nieuw eene, overigens niet onmogelijke, vergissing des afschrijvers aan te nemen, is de onderstelling niet onwaarschijnlijk, dat, bij het treffende van den val van acht reeds bejaarde broeders, het gelijktijdig sneuvelen van twee zonen van één dier broeders minder de aandacht getroffen heeft, en daardoor onvermeld gebleven is.

Dan, hoe dit zij, de gronden, waarop wij de geloofwaardigheid van ons familieverhaal hebben getracht te betoogen, kunnen niet worden verzwakt, veel minder vernietigd, door de meerdere of mindere waarschijnlijkheid van eene gelijksoortige gebeurtenis, en wij mogen ons daarom vleijen, het hoofddoel van ons onderzoek, de toekenning van een duurgekochten krijgsroem aan een niet onaanzienlijk geslacht, volkomen te hebben bereikt.

De gehechtheid aan den wettigen vorst en de getrouwe vervulling van den bezworen krijgsmanspligt, in het medegedeelde verhaal zoo luisterrijk doorstralende, zijn door de nakomelingen der bij Walef gevallen helden met eere gehandhaafd, en er zijn gewis weinige geslachten, die een gelijk getal van stamgenooten zouden kun-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nen aanwijzen, als er uit dit afstammelingen op het veld van eer gebleven zijn, of door verminking of krijgsgevangenschap zware offers aan hunnen pligt hebben gebragt. Het lust ons, alvorens de pen neder te leggen, daarvan eene beknopte aanwijzing te doen.

Na de veldslagen van Woeringen en Walef, waarvan boven is gewaagd, vinden wij den oudsten zoon van *Gerard van Eck*, naar zijnen grootvader mede *Bartholt* geheeten, als bevelhebber van eene bende ruiterij, op den 25 Mei 1361 aan den ongelukkigen veldslag bij Tiel deelnemen, door Reinald tegen zijnen broeder Eduard geleverd. — Hij werd daar, even als de rampspoedige Reinald, gevangen genomen en naar Nijmegen vervoerd, waar hij gedurende drie jaren werd opgesloten gehouden, tot dat hij in staat was het van hem gevorderde losgeld op te leggen, terwijl intusschen de zegevierende partij der Bronkhorsten, volgens ons familieverhaal, in zijne heerlijkheid Eck gevallen was en het door zijnen grootvader gebouwde kasteel tot den grond toe gesloopt had *).

Zijn zoon *Johan van Eck* was, vermoedelijk met toestemming van den hertog van Gelre, misschien wel ten gevolge van het verbond, den 15 December 1408 gesloten †), in de krijgsdienst van Anton van Bourgon-

---

*) Behalve de trouw aan den wettigen vorst, was er nog eene andere reden, waarom de afstammelingen van Gerard van Eck de partij der Heeckerens aankleefden. Volgens de bestaande geslachtlijsten toch was zijne tweede vrouw Emilia, dochter van Johan van Heeckeren; — het behoeft derhalve niet te bevreemden, dat zijne afstammelingen mede de wraak der zegevierende partij moesten ondervinden. In onze kronijk wordt de toestand van Gelderland, gedurende het woeden dezer partijen, in de volgende krachtige woorden geschilderd. „Dese twee partijen woeden so „fel tegens den anderen, dat sij oorlochden, rofden, branden, vingen „malcanderen; — daer en boven hongen sij den een den anderen in hare „deur van spijt; ende die partijen duerde wel 16 jaren, ende worden veel „steeden, sloten, dorpen en veel kercken ende huijsen in den landen van „Gelre verbrant, nedergeworpen, verwoest ende vernield; den eenen broe„der tegens den anderen, den eenen nabuer tegens den anderen, ja, de „vader tegen sijn kint."

†) Zie NIJHOFF, *Gedenkw.*, deel III. bl. CXVI.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dië, hertog van Brabant, getreden. In den veldslag bij Azincourt, op den 25 October 1415 geleverd, en dien hij als ritmeester of kapitein bij de ruiterij bijwoonde, werd hij door de Engelschen gevangen genomen en moest zich voor een zwaar losgeld vrijkoopen *).

Hendrik van Eck, zoon van *Gerrit van Eck* en *Adriana van Ommeren*, heeft als ritmeester bij het hulpkorps van den ridder Norris gediend, en is in het gevecht, op den 1 September 1581 tegen den Spaanschen bevelbebber Verdugo bij Nordhorn geleverd, op het veld van eer gebleven †).

Willem van Eck, zoon van *Lubbert van Eck* en *Margaretha van Raesveldt*, als luitenant bij de gardes te voet dienende, sneuvelde in den bekenden veldslag van Senef, op den 11 Augustus 1674 door Willem III tegen Condé geleverd.

Casper van Eck, zoon van *Gerrit van Eck* en *Elisabeth van Lijnden*, als kapitein bij het regiment van Stirum dienende, woonde in 1676 het beleg van Maastricht bij, en ontving in het laatst van Julij van dat jaar eene wonde, waaraan hij op den 5 Augustus daaraan volgende overleed.

Arend Carel van Eck, zoon van *Derck van Eck* en *Petronella van Bodeck van Elkau*, als vaandrig den veldslag bij Fleurus op den 1 Julij 1690 bijwonende, bekwam eene wonde in het hoofd, aan wier gevolgen hij, na lang lijden, overleed.

Johan Carel van Eck, halve broeder van den bij Senef gebleven *Willem van Eck*, als luit. colonel bij de ruiterij dienende, bekwam, op den 27 Julij 1695, bij het beleg van Namen, aan de zijde van Willem III, een gevaarlijk schot in den arm, waarvan hij echter herstelde, doch op den 21 mei 1706, bij den veldslag van

---

*) Leo, 12 *Bücher Niederl. Geschichten*, T. II pag. 41: »Viele von Niederländischem Adel verloren daselbst Leben oder Freiheit."

†) Zie P. C. Hooft, *Ned. Hist.*, boek XVIII. bl. 791 en 792

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ramillies, werd hem zijn linkerarm door een kanonschot ontnomen *).

In dien zelfden veldslag verloor zijn volle broeder *Lubbert van Eck*, die daarbij het bevel over een regiment ruiterij voerde, het leven, terwijl zijn andere volle broeder *Anthonij George van Eck*, benevens zijn zoon,

---

*) Ter plaatse, waar *Johan Carel van Eck* later gewoond heeft en gestorven is, had zich door overlevering onder de landlieden het verhaal levendig gehouden, dat hij, naast den koning gaande en een stuk geschut op dezen ziende pointeren, bij het zien losbranden, door eene snelle beweging van den arm, den koning ter zijde geschoven en toen zelf aan den arm eene wonde bekomen had.

Een onder de familiepapieren bewaarde brief, door zijnen broeder *Anthonij George* op den 1 Augustus 1695 uit het leger voor Namen aan hunne 79 jarige moeder *Adriana Sophia van Utenhove* geschreven, behelst het volgende: „*Mijn broer de Lutt. Coll. die sigh met den koonick voorleden woensdagh in de approsses bevont, ende aldaer dight bij sijn majt. een schot door sijn arm kregh, die men niet sonder daugeer en aghtede, maer dewijle het nu al den sesden dagh is, en hij sigh sonder coortsen bevint, en alle dagen wel* 8 *uren gerustelijck slaept, sijne wond oock seer wel dragh t, soo dat de serugins ons alle seggen, dat hij buijten prijkel is. Sijn natur is gesont en heel sterck. Hij lijt in des koonings quartier, daer hem niets onbreekt. Sijn majt. heeft ons verschijde mael selvers naer hem gevraght en wiste niet genoug van sijn bravour en courage te seggen, 't welcke sin majt. hem oock seekerlijck sal vergelden; daerom soo bidde ick mijn live moeder van u selven niet te veel aen de drouhijt oover te geven, maer denken dat het Godts wil is geweest, en hij het als een braef man aen de sijt sijnes koningks onfangen, waer van hij eer en glorij heeft, om de welcke wij alle dinen, soo bidde ick mijn live moeder sijt getroost.*"

Deze aandoenlijke brief aan eene hoogbejaarde moeder, den man waardig, die later bij Malplaquet zelf den heldendood stierf, sluit, gelijk men erkennen moet, de waarheid der overlevering niet uit, maar bevestigt haar echter niet volkomen.

In de oorspronkelijke rapporten aan de staten generaal en den raad van state, op 's Rijks archief berustende, vindt men alleen de buitengewone dapperheid geroemd, door alle troepen dien dag ten toon gespreid, de verwonding van den luit. col. Van Eck vermeld, en voorts berigt, dat de koning zich alle dagen van 's morgens tot 's avonds op de geavanceerste posten in de approches begeeft; — doch van het bedoelde feit wordt geene melding gemaakt; — waarbij echter de opmerking niet terug mag blijven, dat die rapporten zelden in bijzonderheden afdalen. Men kan dus evenmin de bedoelde overlevering, als onjuist of door gewaarborgde feiten wederlegd, ten eenemale verwerpen.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mede *Lubbert* genaamd, weinige jaren later, in den veldslag, op den 11 September 1709 bij Malplaquet geleverd mede den heldendood stierven.

Alant van Eck, zoon van *Samuël van Eck* en *Jacoba Willemina Maria Couttis*, als ritmeester bij een Geldersch regiment dienende, bekwam op den 11 October 1746, in den veldslag bij Raucoux, een musketkogel in het hoofd, aan de gevolgen van welke wonde hij overleed.

Zijn broeder *Lubbert Jan van Eck*, gouverneur van Ceilon, had het geluk, in 1764 den koning van Candi ten onder te brengen *), doch overleed korten tijd nadat hij zegevierend in Colombo was teruggekeerd, vermoedelijk ten gevolge van doorgestane vermoeijenissen, of wel van vergiftiging, uit wraakzucht over de geleden nederlaag gepleegd.

Bescheiden verdiensten, die, noch de eigene loftrompet steken, noch aanleiding geven dat dit door anderen geschiede, blijven vaak langen tijd verborgen, omdat, in den regel, alleen wat schittert de aandacht der wereld trekt; — maar wanneer zij eenmaal aan het licht treden, dan verkwikken zij, even als de nederige veldbloem door hare aangename geuren hare plaats verraadt, den vriend der menschheid door de versterkte overtuiging, dat pligtsbetrachting zonder zelfverheffing, trouw aan den bezworen eed zonder uitzigt op vergelding, heldenmoed en zelfopoffering, zonder aanspraak op eerekruis of ordelint, geene ijdele klanken zijn. En, wanneer die deugden, aan nederigheid en godsdienstzin gepaard, of liever uit dien grond ontsproten, gedurende zes eeuwen in hetzelfde geslacht als erfelijk zijn voortgeplant, dan is zoodanige stamboom van hoogere waarde te achten, dan een, die alleen door weidsche titels prijkt.

De doorbladering der, door eenen zamenloop van omstandigheden, in mijn bezit geraakte, en van geslacht tot geslacht bewaard gebleven aanteekeningen omtrent

*) Zie VAN LENNEP, *Gesch. van Noord-Nederland*, afd. 4. stuk 1. bl. 46.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

den oorsprong en de lotgevallen van de familie *van Eck*, heeft bij mij den indruk achter gelaten, dat ik hier den onschatbaren erfelijken adel van nederige pligtsbetrachting had aangetroffen. Ik heb de behoefte gevoeld, om dien indruk aan anderen mede te deelen; misschien handel ik daardoor tegen de bedoelingen van hen, van wie die aanteekeningen afkomstig zijn; maar, wanneer door die openbaarmaking, hetzij de afstammelingen des alouden geslachts, die thans in verwijderde oorden de eer van den Nederlandschen naam gewapend helpen handhaven, hetzij anderen, tot navolging mogten worden versterkt of opgewekt, dan zal die handeling toch goede vruchten dragen en hare eigene regtvaardiging medebrengen.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Overgedrukt uit de Bijdragen voor Vaderl.
Geschiedenis en Oudheidkunde, deel X.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

700/36 1,45

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

700/36

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

B. VENNEMEYER
BUCHBINDEREI

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf